

ULKOASIAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO 4/2010 vp

Valtioneuvoston selvitys EU:n ja Suomen vireillä olevista ja tulevista toimista, jotka koskevat romanien aseman parantamista EU:ssa

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 6 päivänä syyskuuta 2010 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen EU:n ja Suomen vireillä olevista ja tulevista toimista, jotka koskevat romanien aseman parantamista EU:ssa (E 45/2010 vp) ulkoasiainvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thors
- virkamiessihteeri Anna Bruun, valtioneuvoston kanslia
- ulkoasiainneuvos Kaija Ilander, ulkoasiainministeriö
- erityisasiantuntija Sinikka Keskinen ja poliisijohtaja Pentti Saira, sisäasiainministeriö
- puheenjohtaja Pekka Haavisto, Romaniasiaain neuvottelukunta - RONK.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valiokunta keskittyy lausunnossaan Suomen toimintaan romanien ihmisoikeuksien toteuttamiseksi kansainvälisten ja EU-velvoitteiden mukaisesti.

Ihmisoikeuspolitiikka on keskeinen osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Hallituksen ihmisoikeusselonteon mukaan erityistä huomiota kiinnitetään romanien ja muiden vähemmistöjen asemaan. On johdonmukaista, että hallitus edistää konkreettisesti romanien ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan alueella. Näin lisättäisiin myös unionin toiminnan uskottavuutta kansainvälisesti.

EU:n jäsenvaltiolla on ensisijainen vastuu ihmisoikeuksien toteutumisesta alueellaan. Eu-

roopassa arvioidaan romaneja olevan noin 9—10 miljoonaa, joista Suomessa noin 10 000. Suurin prosentuaalinen osuus romaneja on Bulgariassa, Makedoniassa, Romaniassa ja Slovakiassa. Määrällisesti eniten romaneja on Romaniassa, 1—2 miljoonaa. Valiokunnan saaman asiantuntijaselvityksen perusteella Euroopan unionin alueella asuvien romanien tilanne on edelleen hälyttävä eräissä uusissa jäsenvaltioissa. Romanit, erityisesti naiset, ovat usein monenlaisen syrjinnän kohteena. Alkuperämaissa tapahtuva syrjintä ja köyhyys, jota järjestäytynyt rikollisuus hyväksikäyttää, ovat lisänneet laitonta maahanmuuttoa ja järjestäytynyttä kerjäämistä myös muissa EU-maissa, ml. Suomi. Keskeisintä on tarttua ongelmien syihin alkuperämaissa, erityi-

sesti Romaniassa ja Bulgariassa, mutta kestävät ratkaisut vaativat myös kansainvälistä yhteistyötä. Yhtäläillä on tärkeää, että EU-velvoitteita, kuten ihmisten vapaata liikkumista ja yhteneväisiä käännyttämisperiaatteita, noudatetaan kaikissa EU-maissa.

Valiokunta katsoo, että kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja EU:n lainsäädäntö on kattava ihmisoikeuksien kunnioittamiseksi ja syrjinnän poistamiseksi romanien osalta. Keskeinen ongelma on toimeenpano. EU:n jäsenyyskriteerien mukaan jäsenvaltioiden tulee ylläpitää oikeusvaltioperiaatteen ja ihmisoikeuksien noudattamista sekä vähemmistöjen kunnioittamista. Lissabonin sopimus vahvisti edelleen perusoikeuksien suojaa EU:ssa, ja on tärkeää, että suojan toteutumista valvotaan alusta pitäen. Komissiolla on ensisijainen velvollisuus valvoa unionin velvoitteen noudattamista.

Ulkoasiainvaliokunta viittaa ihmisoikeus-selontekoa käsitelleessä mietinnössä ilmaise-
maansa kantaan (UaVM 1/2010 vp) ja kiirehtii Suomen aloitteellisuutta, jotta kaikki EU:n jäsenmaat saataisiin noudattamaan syrjimättömyyden periaatetta suhteessa romaneihin ja muihin vähemmistöihin.

Käsiteltävänä oleva selvitys liittyy Eurooppa 2020 -strategian toimeenpanoon. Strategiaa käsitellessään kesäkuussa 2010 suuri valiokunta totesi, että romanit on vähemmistö, joka kärsii sekä köyhyydestä että syrjinnästä, vaikka EU:lla on merkittäviä oikeudellisia, taloudellisia ja poliittisia keinoja vaikuttaa romanien oikeuksien toteutumiseen. Näitä ovat esimerkiksi syrjinnän kieltävä lainsäädäntö ja EU:n rakennerahastot. EU:n tähänastiset toimet ovat kuitenkin olleet tehottomia, eikä romanien aseman parantaminen ole ollut johdonmukaisesti esillä EU:n päätöksissä. Suuri valiokunta pyysi valtioneuvostolta lisäselvitystä (4.6.2010) EU:n ja Suomen vireillä olevista ja tulevista toimista romanien aseman parantamiseksi EU:ssa.

Valtioneuvoston selvitys osoittaa, että romanikysymyksiä käsittelevät useat toimijat, eri tasoilla ja järjestöissä. Yhteistyö on ehdoton edellytys tulokselliselle toiminnalle. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi edistää yhteistyötä ro-

manikysymyksissä Euroopan neuvoston, Etyjin ja EU:n välillä, jotta asiantuntemusta voidaan hyödyntää laajasti, mikä johtaisi parhaimmillaan yhteisten toimintaohjelmien laatimiseen.

Selvityksestä ei käy riittävällä tavalla ilmi, mitkä ovat keskeiset tekijät EU-toimien tehostumisen taustalla. Selvityksessä ei arvioida, miten lainsäädäntöä ja lukuisia päätöksiä on pyritty toimeenpanemaan tai mikä toimien todellinen vaikutus on ollut. Selvityksen perusteella on siten vaikea arvioida yksiselitteisesti, mitkä toimenpiteet olisivat tehokkaimpia romanien tilanteen parantamiseksi.

Asiantuntijakuulemisissa EU:n toiminnan tehostumus on kiteytynyt kahteen seikkaan: tiettyjen jäsenmaiden poliittinen haluttomuus toimia ja EU:n rakennerahastojen hallinnoinnin jäykkyys.

Poliittisella tasolla esteenä on ollut mm. jäsenmaiden haluttomuus — ml. puutteellinen aluetason mukaantulo — käyttää EU:n tarjoamia resursseja romanien aseman parantamiseen. On tärkeää, että meneillään olevaa Schengen-arviointiprosessia Romanian ja Bulgarian kanssa hyödynnetään täysimääräisesti vahvan poliittisen tuen antamiseksi romanien tilanteen parantamiseksi näissä maissa. Tämä ei kuitenkaan saa vaikuttaa Schengen-säännösten heikentämiseen. Valiokunta edellyttää, että Suomi on aktiivinen, jotta näin tapahtuu.

Rakennerahastojen hallinnointi ja mm. hankkeiden suuruus on aiheuttanut sen, että kansalaisjärjestöillä ei käytännössä ole ollut mahdollisuutta hyväksikäyttää niitä. Toisaalta varojen tosiasiallinen kohdentaminen romaniväestön aseman parantamiseen tähtääviin hankkeisiin tulisi tehdä mahdolliseksi. Valiokunta pitää tärkeänä, että epäkohtiin puututaan välittömästi, erityisesti Sosiaalirahaston kautta. Rahastojen rahoituskehyksiä ja toimintatapaa tulisi kehittää yleisemminkin vastaisuudessa, jotta niitä voidaan hyödyntää todellisten ongelmien poistamiseksi. Valiokunta edellyttää, että hallitus seuraa kehitystä aktiivisesti mukaan lukien komission tasku-
forcen ehdotusten muotoutumista vuoden loppuun mennessä. Valiokunta kiirehtii suuren valiokunnan kesäkuussa komissiolle esittämää

unionin perusoikeusviraston selvitystä romani-
en ihmisoikeus- ja köyhyystilanteesta toimeen-
panon tehostamiseksi. Selvitys loisi pohjaa esit-
tää perusteltuja ja tehokkaita toimenpide-ehdo-
tuksia, joilla olisi vaikutusta maatasolla.

Valiokunta pitää Suomen Romanipoliittisen
ohjelman (2009) kansainväliseen toimintaan liit-
tyviä aloitteita hyvinä. On tärkeää, että ehdotet-
tu Suomen kansainvälinen romanistrategia val-
mistellaan ripeästi. EU-tason toimenpiteistä va-
liokunta pitää erityisen tärkeänä eurooppalaisen
romanistrategian kehittämistä. Valiokunta ko-
roostaa, että Suomen tulisi tarjota siihen koke-
muksiaan ja hyviä käytäntöjä. Tällaisia ovat
mm. syrjinnänvastaisuuden integroiminen muu-
hun toimintaan ja yhdenvertaisuuden positiivi-

nen edistäminen, ml. koulutuksessa, jossa Suo-
mi on laadullisesti OECD-maiden ensimmäisel-
lä sijalla. Hyvien käytäntöjen kartoituksessa
myös muut toimet, kuten mahdollisen erillisen
rahaston perustaminen ja yksityissektorin käyt-
tämät toimintamallit, tulisi ottaa huomioon. On
tärkeää, että Euroopan unionin Roma Platform -
yhteistyöelimen työtapoja kehitetään, jotta ro-
manien osallistumisen vaikuttavuus unionin ro-
manipolitiikkaan lisääntyy.

Lausunto

Lausuntonaan ulkoasiainvaliokunta esittää,

*että suuri valiokunta ottaa huomioon
edellä esitetyt näkökohdat.*

Helsingissä 1. päivänä lokakuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Pertti Salolainen /kok
vpj. Markku Laukkanen /kesk
jäs. Eero Akaan-Penttilä /kok
Antti Kalliomäki /sd
Ilkka Kanerva /kok
Tanja Karpela /kesk
Timo Kaunisto /kesk
Johannes Koskinen /sd

Annika Lapintie /vas
Pekka Ravi /kok
Ben Zyskowicz /kok
vjäs. Antti Kaikkonen /kesk (osittain)
Juha Korkea-osa /kesk
Heikki A. Ollila /kok (osittain)
Pekka Vilkuna /kesk (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Raili Lahnalampi.